

POSTANOWIENIE

Dnia 21 lipca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Jan Górowski (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

w sprawie z powództwa Parafii Rzymskokatolickiej [...] przeciwko Agencji
Nieruchomości Rolnych w Warszawie, Skarbowi
Państwa - Dyrektorowi Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych
w P., Wojewodzie [...] i Staroście L.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 21 lipca 2016 r.,
zażalenia pozwanego Skarbu Państwa - Dyrektora Regionalnej Dyrekcji
Lasów Państwowych w P., Wojewody [...] i Starosty L.
na wyrok Sądu Apelacyjnego
z dnia 26 stycznia 2016 r.,

**oddala zażalenie i pozostawia Sądowi rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu
kończącym postępowanie w instancji.**

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 12 lipca 2011 r. powódka Parafia Rzymskokatolicka [...] domagała się przyznania od pozwanej Agencji Nieruchomości Rolnych - Oddział Terenowy w P. na jej rzecz nieruchomości zamiennych za nieruchomości powódki przejęte przez Skarb Państwa objęte księgami wieczystymi D. tom V karta 199, oraz D. tom V karta 186, stanowiące obecnie działki wymienione w załącznikach synchronizacyjnych nr 1 i 2 o łącznej powierzchni 86,1879 ha i w tym celu zobowiązania Agencji Nieruchomości Rolnych Oddział Terenowy w P. do wskazania odpowiednich nieruchomości zamiennych. Poza tym, jako roszczenia ewentualne powódka ostatecznie zgłosiła:

1. o przyznanie od pozwanego - Skarbu Państwa - Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P. lub Starosty L. na rzecz powódki nieruchomości zamiennych w zamian za przejęte nieruchomości i w tym celu zobowiązanie pozwanego Skarbu Państwa - Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P. oraz Starosty L. do wskazania odpowiednich nieruchomości zamiennych;

2. o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa - Starosty L. na jej rzecz kwoty 1 600 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za przejęte nieruchomości.

Wyrokiem częściowym z dnia 2 października 2013 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił powództwo „w zakresie żądania dotyczącego nieruchomości o powierzchni przekraczającej 21,74 ha (o których mowa w pkt 4 Ugody zawartej w dniu 08 stycznia 1997 roku przed Komisją Majątkową w Warszawie [...])”.

Ustalił między innymi, że w toku postępowania regulacyjnego strony przed Komisją Majątkową w dniu 8 stycznia 1997 r. zawarły ugodę. Na jej podstawie przywrócono powódce własność nieruchomości oznaczonych jako działki nr 67 oraz 68, a także nr 136/3, 138, 519, 520 o łącznej powierzchni 21,1401. Ha. Poza tym przyznano jej nieruchomości zamienne oznaczone jako działki 1042/4 oraz 29/2, 28, 27/1, 19/4, 18/1, 11/5, 17/1, 7/6, 7/3, 4, 2, 1, 8/2 o łącznej pow. 32,1475 ha. Łącznie w wyniku zawartej przed Komisją Majątkową ugody powódka uzyskała nieruchomości o powierzchni 53,2876 ha. W punkcie 4 ugody strony postanowiły: „ugoda niniejsza wyczerpuje roszczenia Wnioskodawcy zgłoszone w niniejszym postępowaniu regulacyjnym za wyjątkiem roszczenia o przyznanie zamiennych nieruchomości rolnych o pow. 21,74 ha”. Przedmiotem żądania wniosku powódki

o zwrot upaństwowionych nieruchomości do Komisji Majątkowej z dnia 12 czerwca 1990 r. nie były działki: 141/1, 173/1, 173/2, 173/3, 173/4, 173/5, 173/6, 173/7, 173/8, 173/9, 173/10, 224/3, 224/5, 139/2.

Sąd pierwszej instancji podniósł, że we wniosku o wszczęcie postępowania powódka zgłosiła roszczenia dotyczące nieruchomości o łącznej powierzchni 75,46 ha. Według jego oceny, dla ustalenia zakresu roszczeń powódki zasadnicze znaczenie miała treść zawartej przez strony ugody przed Komisją Majątkową. Jego zdaniem, w pkt 4 ugody strony uzgodniły, że wyczerpuje roszczenia powódki zgłoszone w postępowaniu regulacyjnym, za wyjątkiem roszczenia o przyznanie zamiennych nieruchomości rolnych o pow. 21,74 ha., niemniej roszczenia powódki zgłoszone w sprawie objęły nieruchomości o pow. 86,1879 ha

Stanął na stanowisku, że po upływie terminu do zgłoszenia roszczenia o zwrot wywłaszczonych nieruchomości (tj. po dniu 31 grudnia 1992 r.) parafia nie może domagać się skutecznie wszczęcia postępowania regulacyjnego i uznania jej roszczeń w zakresie przekraczającym roszczenia zgłoszone przed Komisją Majątkową. Skoro powódka nie zgłosiła Komisji Majątkowej swoich roszczeń dotyczących działek 141/1, 173/1, 173/2, 173/3, 173/4, 173/5, 173/6, 173/7, 173/8, 173/9, 173/10, 224/3, 224/5, 139/2 o łącznej pow. 10,7279 ha, to roszczenia te wygasły. Nie zostały one objęte ugodą, która dotyczyła 53,2876 ha gruntów i wskazywała na istnienie roszczeń powódki, co do nieruchomości o pow. 21,74 ha.

Apelację powódki od tego częściowego orzeczenia Sąd Apelacyjny oddalił wyrokiem z dnia 5 marca 2014 r. Podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji i jego argumentację prawną. Wyraził pogląd, że treść zawartej w poprzednim postępowaniu ugody należy uwzględnić w dalszym toku sprawy, jakkolwiek nie będzie ona przesądzająca dla ewentualnego sposobu regulacji.

Po rozpoznaniu skargi kasacyjnej strony powodowej Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 28 października 2015 r. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania.

Wskazał między innymi, że z treści ugody zawartej przed Komisją Majątkową z dnia 8 stycznia 1997 r. wynika, że żądanie przyznania nieruchomości zamiennych było rozpoznawane przez Komisję Majątkową i objęte jej przedmiotem. Podkreślił

konieczność ustalenia w okolicznościach sprawy, czy przedmiotu postępowania regulacyjnego nie określa zawarta przez strony ugoda z dnia 8 stycznia 1997 r. Wniosek bowiem odwoływał się do nieruchomości objętych księgami wieczystymi D. tom V karta 199, oraz D. tom V karta 186, czyli do całej nieruchomości podstawowej tj. znacjonalizowanej, a powódce w drodze tej ugody, zgodnie z żądaniem wniosku przywrócono tylko częściowo własność oznaczonych we wniosku działek, a także częściowo przyznano nieruchomości zamienne. Z istoty swej regulacja w tej postaci może być odnoszona do powołanej we wniosku całej nieruchomości znacjonalizowanej, a nie do konkretnych działek, których domagano się zwrotu. Poza tym, skoro w ugodzie strony postanowiły, że wyczerpuje roszczenia wnioskodawcy zgłoszone w niniejszym postępowaniu regulacyjnym, z wyjątkiem roszczenia o przyznanie zamiennych nieruchomości rolnych o pow. 21,74 ha, to bez niezbędnych ustaleń i wykładni postanowień ugody nie sposób określić, czy jej przedmiotem nie była cała podstawowa znacjonalizowana nieruchomość, co oznaczałoby, że przedmiot postępowania przed Komisją Majątkową jest tożsamy z przedmiotem niniejszego postępowania sądowego.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 stycznia 2016 r. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania. Jako podstawę swojego rozstrzygnięcia wskazał art. 386 § 4 k.p.c. W uzasadnieniu podniósł, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy gdyż rozważanie możliwości wystąpienia przez kościelną osobę prawną z roszczeniem nie zgłoszonym Komisji Majątkowej uzależnione jest od ustalenia, czy na etapie postępowania przed tą Komisją roszczenie to rzeczywiście nie zostało przedstawione i nie zostało objęte ugodą zawartą w dniu 8 stycznia 1997 r.

Pozwany Skarb Państwa zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa zaskarżył ten wyrok zażaleniem, w którym wniósł o jego uchylenie. Wskazał, że brak było podstaw uzasadniających uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Oddalenie powództwa wyrokiem częściowym Sądu Okręgowego nastąpiło, ze względu na upływ terminu prekluzyjnego z dniem 31 grudnia 1992 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. - w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381), która weszła w życie z dniem 3 maja 2012 r. - zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje także w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c., poza wypadkami określonymi w § 2 i 3, sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wtedy, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał on zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936, poz. 315; postanowienia Sądu Najwyższego: z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22; z 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, LEX nr 50750; z 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, LEX nr 519260; wyroki Sądu Najwyższego: z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36; z 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635; z 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2). Do nierozpoznania istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji dochodzi w szczególności w razie oddalenia powództwa z uwagi na przyjęcie braku legitymacji procesowej po którejś ze stron, albo z uwagi na wygaśnięcie lub przedawnienie roszczenia, jeżeli sąd pierwszej instancji sformułuje takie wnioski na podstawie samych tylko twierdzeń stron, czy po przeprowadzeniu ograniczonego postępowania dowodowego, a sąd drugiej instancji oceny tej nie podzieli (por. wyroki Sądu Najwyższego z 23 września 1998

r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22 oraz z 14 maja 2002 r., V CK 357/00, LEX nr 55513).

Trzeba zgodzić się ze stanowiskiem zawartym w odpowiedzi na zażalenie, że przyjęta przez Sąd Okręgowy konstrukcja wyroku częściowego, wykluczała merytoryczne rozpoznanie sprawy przez Sąd Apelacyjny w kontekście zapatrywań prawnych wyrażonych przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 października 2015 r., II CSK 648/14. Oddalenie powództwa wyrokiem częściowym Sądu Okręgowego nastąpiło, ze względu na upływ - zdaniem Sądów *meriti* - terminu prekluzyjnego z dniem 31 grudnia 1992 r., gdy tymczasem nie zbadano, co było przedmiotem postępowania przed Komisją Majątkową, skoro wniosek z dnia 8 stycznia 1997 r. odwoływał się do nieruchomości objętych księgami wieczystymi D. tom V karta 199 oraz D. tom V karta 189. Nie dokonano także wykładni ugody zawartej przed Komisją Majątkową, co do jej zakresu przedmiotowego, w szczególności nie badano jakie ma ona znaczenie dla całego postępowania regulacyjnego.

Skoro rozpoznając apelację od wyroku częściowego Sąd Apelacyjny nie może wykraczać poza ramy rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji, a dokonanie wykładni ugody możliwe jest w odniesieniu do całego przedmiotu postępowania, którego ramy wyznacza treść żądania pozwu, to można było przyjąć za Sądem Apelacyjnym, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy.

Z tych względów, zażalenie jako nieuzasadnione należało oddalić na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.

aj

kc

